

Liviu Rebreanu în satul copilăriei

SEVER URSA

Era la începutul toamnei anului 1888...

În zorii zilei, o căruță virfuită cu bagaje sărăcăcioase intra pe „ulița mare” a satului Maieru. Venea din jos, dinspre Tîrlișua, pe drumul de țară care întovărășea Somoșul „cînd la dreapta, cînd la stînga”. Lîngă căruțaș o tinără pereche : dascălul Vasile Rebreanu cu soția sa, o femeie energetică și frumoasă. Undeva, printre „catrafuse”, se trezea la cîntatul unui cocoș, întiul lor născut, un băiețel cu ochi albaștri și păr bălai, care nu împlinire încă nici trei ani. Cîntatul cocoșului și glasul aspru al căruțașului, care acum își oprea caii, vor rămîne cel dintîi crîmpei de amintire din viața acestui copil al pribegiei...

Cine ar fi bănuțit atunci că, după vreo treizeci de ani, din copilășul acela se va ridica zămislitorul unei atît de trainice părți din literatura română, scriitorul care, ca puțini alții, va rămîne genial în cunoașterea sufletului țărănesc ?

Tîrlișuanii vor revendica mindria unei fericite nașteri în noaptea dinspre 27 noiembrie 1885, străluminată de ploaia de stele a sfîrșitului cometei Bianca... Dar Maierul, cu natura sa aspră și dulce în același timp, îi va răsfața copilăria, așa cum va mărturisii însuși Liviu Rebraanu în nenumărate ocazii : „Prin cîte alte sate au vagabondat părinții mei n-ași putea spune, pînă ce am ajuns în comuna Maieru, lîngă Rodna Veche, unde s-au stabilit pentru mulți ani. De Maieru deci se leagă toată copilăria mea și toate amintirile asupra primului contact cu lumea ex-

terioară. Eram de vreo doi ani și jumătate când ne-am mutat în Maieru”.¹

În aceeași toamnă a anului 1888, pe meleaguri argeșene, în casa avocatului I. Rădulescu vedea lumina zilei aceea care avea să devină soție credincioasă a marelui romancier, vrednica lui tovarășă de luptă pe drumul abrupt al creației. În cartea dumeaei, intitulată atât de sugestiv „Cu soțul meu”, publicată în 1963, comunei Maieru — leagăn al copilăriei — consacră un capitol în care înfățișează în cuvinte calde rostul adînc pe care acest sat l-a avut în viața și în creația soțului ei.

Bătrînii rostesc întotdeauna cu respect numele dascălului „Răbreaan” : „... era harnic și înțelept. Ne-a învățat cum să punem pomi, cum să îngrijim albinele. Avem în sat mulți peri și nuci puși de mîna lui” — spune badea Solovăstru Vîrtic și alții.

Familia tînarului învățător a fost găzduită pe rînd în casele unor săteni mai înstăriți : Laurențiu Ilieș, Lazar Avram, Dumitru Boșca, învățător și el, apoi la Petre Ilieș pe ulița Clementinei, fixîndu-se în cele din urmă, pentru tot timpul cît va mai rămîne aici, în casa lui Anchidim Partene, cu al cărui fiu, Constantin, învățător, Liviu fusese bun prieten.

Octogenarii, foști ortaci de joacă și abecedar, deapănă amintiri ascultate cu emoție de către copii.

Satul acesta cu peisaje pline de farmec și cu rădăcini de viață pînă în îndepărtate vremi dacice, cu tradiții de rară frumusețe, a însemnat pentru viața și opera scriitorului ceea ce Hunuleștii și Ipoteștii au însemnat la rîndu-le pentru mai marii săi confrăți geniali de peste munți și granițe vremelnice. Ne-o spune singur, din adîncul inimii : „De satul Maieru se leagă pe urmă primele impresii, care au lăsat urme ce nu se mai pot șterge în toate domeniile percepției și ale conștiinței... În Maieru am trăit cele mai frumoase și mai fericite zile ale vieții mele”.²

Tatăl său, fiul țaranilor grăniceri Irina și Samoilă din Chiuza, fusese coleg de bancă cu George Coșbuc la liceul românesc din Năsăud. Prietenia lor a durat o viață ; Liviu crescuse în cultul baladelor și idilelor. Mama, Ludovica, născută Diuganu, fiica lui Simion și a Nastasiei din Beclean, moștenea pronunțate inclinații literare și artistice. Dînsa rămîne în amintirile de aici „ o femeie frumoasă și strajnică”, întocmai ca o alta smarandă, avînd însă în plus o bună pregătire intelectuală.

Glasul ei aspru, cînd își chema copii acasă de la joacă, este redat de către bătrîni întocmai cum îl nota Rebreaanu în cunoscuta povestire „Cuibul visurilor” : „Glasul mamei zbirnie ascuțit în noapte : — Acasă copii ! Nu v-ați mai săturat de ștren-

1) Mărturisiri, 1932, în vol. V, Op. alese, e.p.l., 1961, p. 278.

2) Idem, p. 280 ;

gării ?” Dar strășnicia nu-i înăbușea delicatetea sufletului, cu sensibilitatea aceea innăscută de care scriitorul va pomeni în scrisorile către dînsa.

Pe măsură ce-i sporea numărul copiilor, dascălul înfrunta tot mai greu lipsurile materiale ; găsea timp însă pentru toate : dădea sfaturi, aduna folclorul local, publica articole și întreținerea o bogată corespondență. Mama nu mai prididea cu cîrpitul hainelor. În răstimpul petrecut aici (1888—1898) au mai venit pe lume Livia, viitoarea poetă, Emil, nefericitul prototip al lui Apostol Bologa, Flora, Virgil și Petre.

Între anii 1891—1895 Liviu fusese elevul strălucit al tatălui său — dascălul a cărui exigență față de slova scrisă, fie în românește, fie în ungurește sau nemțește a rămas de pomină în sat. Prea puțin se știe încă despre rolul deosebit pe care l-a avut tatăl în oblăduirea primilor muguri ai patimii scrisului autorului „Răscoalei“. Proverbele și legende treceau din gura bătrînului sfătos în caietele dascălului, ca să fie citate pe furis de Liviu. În anul școlar 1894/95 dascălul îl lăsase o dată să mențină ordinea în clasă, fiind chemat de urgență la Rodna . . . Bătrînul Doniză Cioncan povestește mai departe că școlarii trebuiau să facă pînă la întoarcerea dascălului o compunere cu titlul „Primăvara în sat la noi“. Spre uimirea colegilor săi, Liviu se oferise în schimbul unor mici daruri, în principal fructe uscate, să dicteze la toți propoziții diferite „de te miri de unde le mai scoate“, așa încît la întoarcerea tatălui său clasa înfățișa 20 de lucrări foarte reușite și nu s-a știut niciodată dacă dascălul fusese „dus“ cu complicitatea fiului său, ori o ocazionase chiar dînsul, cu tactul pedagogic ce i se recunoaște. De fapt Rebreanu va mărturisi singur că aici a cunoscut primii fiori ai cititului și scrisului și tatăl tresări deodată la primele semne certe ale harului întîiului său născut. Un alt octogenar Silviu Coruțiu, decedat nu demult, și-l amintea ca pe „școlarul cel mai răsărit dintre noi, care improviza ușor, ori recita poezii într-un fel și cu un glas care ne stăpînea pe toți“. Seara, în casa învățătorului se făcea lectură din volumul „Balade și idile“ pe care îl primiseră „cu mare greu“ de la București, cu o caldă dedicație a poetului. În casa Rebrenilor, adorația pentru Coșbuc mergea pînă la religiozitate, așa cum mărturisește mai tîrziu romancierul în conferința închinată lui Coșbuc (1932): „În asemenea condiții e natural ca primele versuri care mi-au mîngăiat și mie sufletul să fi fost ale lui Coșbuc . . . Eram de vreo cinci ani. Era iarna, cu zăpadă multă, cum sînt iernile întotdeauna prin părțile noastre în munții Rodnei . . . Parcă și azi îmi sună în urechi glasul mamei, cum murmurea cîntat „Iarna pe uliță“ . . . Numele lui Coșbuc nu-mi era străin, îl auzisem de atîtea ori din gura tatei. Acum, însă se lega de o poezie care-mi încîntase închipuirea și a prins rădăcină vie în sufletul meu“.

Pe această „rădăcină vie“ a înmugurit apoi marea lui dorință de a ajunge scriitor. Volumele de povești ale lui Ion Pop-Rețeganul au constituit un alt căpătii pe care se va întemeia, an cu an, impresiunea sa din cultură din epoca maturității, „Poveștile ardelenesti“ ale învățătorului din Reteag, împletite cu acelea ale babei Procopoaia, vrăjitoarea, și cu ale talentatei lelea Oproia, sau a Boroii, îi ațitau fantezia în care se producea acea simbioză ciudată între fabulația basmului și realitatea unui peisaj în care creștea mlădița celui ce va deveni „nemuritorul Rebreanu“, așa cum singur ne-o spune : „Zmeii și zinele, și balaurii, și ciinii năzdrăvani și toate minunile cuprinse în basmele acestea căutam să le găsim în zilele următoare, însoțit de numeroși tovarăși inimoși ca și mine, pe dealurile și rîpale de pe malurile Someșului, pe măgurile înalte, pe tot cuprinsul hotarului comunal“.³

În serile de sărbători, sătenii auzeau răzbătînd prin ferestrele lui Anhidim Partene, gazda familiei, melodii ale unor cîntece patriotice. „Toți ai dascălului cîntau mîndru, dar glasul lui Liviu se descilinea pe deasupra“ — povestește badea Adrian Cobzaș. Cîntece ca : „Domnul Tudor“, „Arcașul lui Ștefan“, „Iancule, mare“ se păstrează, scrise cu migală, într-un carnețel al mamei scriitorului, pomenit în romanul „Ion“ și păstrat în expoziția memorială. Nimeni nu știa mai bine decît el să asculte și apoi să repovestească înflorit snoavele și poveștile înfiorătoare ale babei Procopoaia în timp ce aceasta îi oblojea vreo rană căpătată în jocuri „ca un fel de teatru“ : de-a vînătoarea, de-a haiducii, călușerul și altele care prindeau sens, probînd cîntecul și curajul, apărute cu zel de micul inițiator. „El era vîtaful nostru la toate“ — spunea, cît mai trăia, bătrînul Octavian Ilieșiu.

Romancierul își va aminti cu înfrigurare, ca și Eminescu, de prima lui dragoste, fără să-l fi durut acea taină ciudată în măsura în care îl duruse pe precocul îndrăgostit de la Ipotești : „Eu aveam vreo cinci ani și iubeam pe fata pădurarului... (ea) mi-a rămas o imagine atît de scumpă că în a doua povestire pe care am publicat-o la începutul carierei mele de scriitor pe ea am făcut-o eroină.“⁴ După cum se știe, creația sa de debut fusese schița „Codrea“ (Luceafărul, 1908), inspirată de o întîmplare autentică din familia măiereană a lui Ion a Codri. O frază a amintitei bucăți se suprapune exact cu această informație lapidară culeasă de un elev de la bătrînul Anhidim Ureche : „Era un moșneag sfîtos Codrea, înalt și drept ca un steag“.

Așa se plămădea aici la poalele celor trei măguri un suflet de mare scriitor. Deși ar putea părea paradoxal pentru

3) Idem, p. 282 ;

4) Idem, p. 281 ;

unii, se poate spune că principala coordonată a talentului și conștiinței sale scriitoricești poartă pecetea esenței folclorice a zonei primei copilării. Flăcăii și fetele, „Ionii“ și „Anele“ erau urmăriți cu sete de privirea aceea albastră, fără să bănuiască vreodată că patimile lor vor umple cîndva niște pagini nepieritoare din zbuciumata epopee a neamului nostru.

Cînd în 1932, Rebreanu va explica geneza lui „Ion“, titlu pe care, în treacăt fie spus, ne place să-l citim și invers (noi), nu va uita să sublinieze : „De acolo mi-a rămas imaginea jocului românesc, așa cum l-am scris în capitoulul întii. . . petrecerea de la horă, scandalul, cheful de la cîrciumă, bătaia între flăcăi și toate amănuntele celelalte, deși plasate în Pripas în sufletul meu trăiau întimplat în. . . satul primei mele copilării. . . În Maieru am văzut întia oară, la crișmarul Tupcil, o petrecere țărănească, sfîrșindu-se cu păruială generală, pe urma căreia cîrciumarul ovrei a plătit toate oalele sparte.“⁵

Satul mustește, literalmente, de atîtea amintiri, povestite și răs-povestite, pe măsura prețuirii crescînde de care se bucură Rebreanu în anii noștri. Nici un ungher al lui n-a rămas ne-străbătut și neînțeles de micul hoinar. Din noiam al mărturiilor vom mai cita-o pe aceea a regretatului compozitor Dariu Pop, prieten intim și inimos ortac de escapadă juvenilă, care nota în 1959 în jurnalul muzeului : „Eram copii fericiți și zburdalnici. Toată ziua ne jucam pe rondul morii dintre arini, în vacanțele de vară. Comuna aceasta neasemuit de frumoasă, cu munții ei maieștuoși, de bunăseamă că a contribuit cu ceva la caracterul sobru al acestui titan al literaturii noastre“.

În 1895, cînd împlinise zece ani, Liviu a fost dus la liceul năsăudean. Ca și Nică a lui Ștefan a Petrii, se despărțea dureros de satul său. În căruța lui Petrea Ilieșiu, împreună cu Octavian, fiul acestuia, precum odinioară Creangă în căruța lui moș Luca, „plîngînd cu zece rînduri de lacrimi“, tot așa și băiatul cel mai mare al dascălului părăsea satul copilăriei ca pe o lume ireversibilă : „De la Maieru, pînă la Năsăud, cale de cinci ore cu trăsura, am plîns amarnic, parcă instinctul mi-ar fi spus că nu voi mai avea niciodată bucuria mare ce am simțit-o în comuna mare, bogată, de la poalele Ineului, cel cu zăpada eternă.“⁶ Poate numai mîndria că va fi încartiruit la aceeași gazdă la care, cu dcuă decenii mai înainte, fusese așezat și Coșbuc, îi va fi alinat o leacă milnirea dezrădăcinării. Avea să fie apoi școlarul distins al liceelor din Bistrița, Sopron și Budapesta. Va deveni „domnișorul Liviu“ din Pripasul adolescenței și al primei tinereți, va fi boemul altor sate năsăudene, ca slujbaş al primăriilor, cu suflul mereu întors către melegurile cu fata pădurarului. . .

5) Idem, p. 282 ;

6) Idem, p. 282 ;

După ce va fi încărcat, ca o albină, cu dulceața, dar și cu pelinul miriștilor și bordeielor din vâgăunile noastre, va trece munții, în dor de slovă românească, încrezător în steaua lui de scriitor, descălecînd în Bucureștiul nădejdilor, ca atîția ardeleni luminați. Va triumfa prin marii săi eroi Ion, Petre și Apostol, dar niciodată nu va uita satul și oamenii care i-au dăruit „atîta bucurie de viață“ și în care a trăit întîiul tulburător moment al descoperirii de sine luminoasa dimineață a vîrstei.

Își va regăsi satul, în 1919, imediat după Unirea cea mare, îndurerat de moartea lui Emil. Îi părea acum mult mai mic și-l va numi cu dulce metaforă „cuibul visurilor“, mărturisind cu cea mai mare nostalgie ce poate fi întîlnită în scrisul său : „După treizeci de ani de zbuciumări deșarte mă întorceam acolo de unde pornisem în lume. Căutasem fericirea prin toate colțurile pămîntului și nicăieri n-o găsisem. Nici în zgomotul orașelor, nici în iubirea oamenilor, nici chiar în inima mea... Amintirea mă îmbrățișa înfrigurată, îmi dezvelea clipe care au trăit odinioară îmbrăcate în vesminte lucitoare, mă ademenea într-o lume uitată, unde viața e un vis și sufletul nu cunoaște durere“. Scrisă cu acest regret imens, povestirea aceasta ar putea fi corespondentul artistic al versurilor eminesciene : „Unde ești, copilărie, / Cu pădurea ta cu tot?“.

În 1935, într-un interviu de Valer Don, Rebreanu va fixa definitiv rostul profund pe care l-a avut acest luminos răstimp de trai montan pentru structura sa psihologică : „Am crescut în regiune de munte, în deplină libertate. În satul meu n-a fost pe-tec de pămînt pe care să nu-l fi umblat. Om al munților și al pădurilor, natura mi-a intrat în ochi și în suflet de mic copil. Va-lea Someșului, atît de bine cunoscută, în cele mai mici cotituri, a fost și va rămîne pentru mine cel mai frumos loc de pe pămînt“.⁷

Astfel, bazele genialei intuiții rebreniene se alcătuiseră aici în miezul fierbinte al vieții țărănești de sub ziduri de vestită cetate, iar Maierul a constituit „prima călimară uriașă a realității în care marele romancier își va muia pana talentului — după cum nota un alt vizitator. Din mulțimea primilor săi prieteni, mici sau vîrstnici, unii vor popula, chiar cu nume autentice și alte povestiri ale sale: Vrășmașii, Idilă de la țară, Talerii, Baroneasa, Cîntecul lebedei etc.

Dimensiunile fundamentale ale personalității sale : omenia, modestia, sobrietatea, cutezanța și pilduitoarea lui răbdare creatoare, însușiri care l-au ajutat să parcurgă glorios suiușul carierei de scriitor și să traverseze cu succes vitregiile pe care i le-a hărăzit soarta, au fost mai întîi niște mlădițe ivite aici printre filozofii-plugari înveșmîntați în straie de in și de cîne-

7) Interviul de Valeriu Dona, Adevărul literar și artistic, nr. 8 din dec. 1953 ;

pă. Satul care a fost martorul de secole al unor evenimente, satul cu doine și balade de rară acuratețe etică, cu întâmplări care au plămădit din moși-strămoși dîrzenia proverbială a oamenilor lui, a însemnat pentru scriitor întîiul univers al experienței de viață.

Convețuirea cu copii evrei, țigani, unguri, a avut darul să întemeieze încă de pe acum o altă latură a concepției și apoi a scrisului său : internaționalismul, lipsa oricărui șovinism. În scrisorile amintite, oameni ca : Aron, Estera, Tupcil Armeanul, Mihoc cel schiop, apoi Găvan, Holbea și Briceag (tustrei luați din Ion) sînt zugrăviți cu duioșie, fără nici o prejudecată de ordin etnic. Se prefigura astfel, spiritualicește, mesagerul ideii de înțelegere între popoare din nuvela „Ițic Ștrul, dezertor“ și romanul „Pădurea spînzuraților”, din aceste notații subconștiente, adîncite apoi în școlile parcurse, cu colegi de neamuri diferite. Și dacă și-a zugrăvit satul copilăriei, întocmai ca predecesorul său, Ioan Slavici, în culori luminoase, ca pe o epocă bucolică de seninătate și liniște, a făcut-o și din sentimentul de evlavie, recunoscător oamenilor care i-au îndrumat primii pași și i-au deschis mintea și sufletul, ațîțindu-i fantezia și sădindu-i în ființă iubirea de adevăr și dreptate.

La Rebreanu, ca la puțini alți scriitori mari, aria noțiunii de „acasă la noi” s-a întins peste mai multe sate. Pretutindeni în ținutul nostru se simțea ca acasă, dar nicăieri atît de acasă, poate, ca la Maieru, căruia îi spunea firesc : „satul meu”. Aici dorea să-și construiască o casă pentru bătrînețe. Aici se simțea întotdeauna inspirat. În vremea amiezii sale creatoare (1925 -- 1938) va reveni adesea, primind găzduirea caldă și liniștită cuvenită mării sale trude : scrisul. Ziua umbla cu țărani la cîmp la primărie, în sărbători pe la petreceri și horă, ascultînd și notînd expresiile ceremonioase ; cerceta cele șapte cimitire cu crucile foștilor prieteni, ori punea pe George, ceterașul, să-i mai zică una de demult... Grigore Avram, octogenarul, și-l amintește „înalț cu părul alb ca oaia, cu vorba blindă, ne întreba de necazuri și ne spunea că nicăieri nu-i mai fain ca în locul unde te-ai trezit în lume. Apoi voroveam de una, de alta din vremea grofoaiei și a Boroiiului și altele“.

Noaptea scria, cum spune el însuși „Fiindcă m-am dus cu întreaga familie, mi s-a pus la dispoziție pentru scrisul meu o sală de clasă din școala comunală, cu un pat improvizat, cu o măsuță, firește, după ce băncile se adunaseră grămadă într-un colț... Scriam numai noaptea, ca întotdeauna, într-o liniște ideală. Cînd deschideam fereastra se auzeau apele Someșului murmurînd parcă numai amintiri. În școala aceasta, mulți ani în urmă, făcusem și eu întîile clase primare... Adeseori, mai ales în primele nopți, mă pomeneam copleșit de amintirile copilăriei, întorcîndu-mă înapoi cu gîndurile, ca să-mi regăsesc

jocurile și bucuriile, în loc să isprăvesc aventurile eroului meu din „Ciuleandra”.⁸

A transcris aici în versiune definitivă acest roman și a redactat câteva planuri de capitole pentru „Răscoala”. Soția și fiica sa spun că numele de Mădălina, eroina din „Ciuleandra” a fost găsit de dîsele, spre satisfacția scriitorului, într-un registru matricol. Mărioara, fiica lui Constantin Partene își amintește : „Geamurile de la clasa lui erau luminate pînă în zori. Eu îi duceam seara pe măsută un coș cu pere și o ulcică cu flori proaspete ca să aibă noaptea”. Dimineața era văzut trecînd peste drum, la preotul Ciorba, unde-i era găzduită familia bucureșteană. Sătenii îl salutau de departe. După ostenele din ceasurile albe, obrazul său părea și mai palid. Ni-meni, credem, n-a reușit să-l prindă în asemenea clipe mai verosimil decît Tudor Vianu : „Cînd se arăta în lume, Rebrea-nu părea un om beat de muncă...”.

Mîndri de marele lor consătean, oamenii s-au gîndit acum 43 de ani să-i confere cetățenia de onoare. Cităm câteva rînduri din „Hotărîrea Consiliului comunal din Maieru, din 5 ian. 1927” : „... avînd în vedere că D-l Liviu Rebrea-nu a adus mari și reale servicii culturii românești, că D-sa și-a petrecut copilăria în această comună, socotind meritele D-sale aduse țării pe toate tărîmurile, hotărăște unanim a-l alege cetățean de onoare al comunei Maieru, plasa Sîngeorz-Băi, județul Năsăud și ca un prinos de recunoștință îi donează pe vecie cca. 320 stînjeni patrați din teritoriul propriu al comunei pentru a-și edifica o vilă...”.

Din relatările multor săteni, din corespondențe cu vechi intelectuali ai comunei, devenită în parte, zestre documentară a expoziției memoriale, se deduce că scriitorul intervenea la diferite autorități, sprijinindu-le plîngerile, punînd în acțiune toată autoritatea numelui său și se bucura ori de cîte ori reușea să rezolve o jalbă și să aline o suferință. Gloria literară nu i-a umbrit marea omenie, constantă tot atît de firească la el, ca și respirația.

Redăm doar un singur caz, o scrisoare către directorul general al M.I. Publice în care sprijinea pe prietenul său din copilărie, Dumitru Boșca, pentru ca acesta să-și primească lea-fa pe cîteva luni în urmă : „... vă prezint pe dl. Boșcă, învățător în Maieru, care dorește să vă facă o rugăminte. Vă rog să-l ascultați în cauza lui dreaptă” (26.I.1929).

8) Viața românească, nr. 3, 1957, p. 31 :

În 6 mai 1927, romancierul mulțumește cu emoție harnicului învățător Ioan Barna, care a inițiat „o societate culturală a studenților măiereni” dându-i numele de „Liviu Rebreanu”. În scrisoare, scriitorul reafirmă vechile sentimente pentru sat și își exprimă convingerea că inițiativa tinerească va însemna „un nou ferment de prosperitate a frumoasei comune Maieru în care mi-am petrecut și eu cei mai frumoși ani ai copilăriei”.

Poetul Iustin Iileșu, născut aici, donează textul unui interviu inedit, ca și alte documente din care am citat, care începe astfel: „Nu am avut ocazia să-l cunosc personal decât prin anul 1920. Când a auzit că sint măierean i s-a descrețit fruntea și mi-a vorbit cu multă însuflețire de Măgura din sus, de peștera cu plugul și boii de aur, de culesul murei și afinelor pe Măgura din jos, de castelul zinelor din Măgura Porcului, despre diferiți prieteni din copilărie și despre castelul „contesei Ileana”.

Aceste documente, la care se adaugă multe altele, sint valorificate în expoziția memorială, deschisă încă în anul 1957, la câteva luni după emoționanta sărbătoare a inaugurării muzeului de la marginea Pripasului. Este semnul nou al stimei cu care satul știe să-și cinstească luminătorul, alături de țara întreagă, de data asta de la înălțimea conștiinței socialiste.

Surorile, fratele, soția și fiica, diferiți prieteni ai scriitorului au făcut donații de materiale care oglindesc diferite etape ale contactului atât de pregnant cu meleagurile copilăriei. Este prezent aici prin amintirea sa, iar ca scriitor prin opera sa trainică. Aici se pot citi niște vorbe înțelepte ale lui badea Doniză Cioncan: „Nu știu cum, dar Ion, Apostol și cu Petrea parcă ar semăna cu cele trei măguri care stau de pază satului și care ale noastre sint din veci de veci!”. Aici poate fi pătruns în adâncime înțelesul rindurilor scrise de venerabila lui soție: „Maieru a fost dimineața senină a unei vieți sbuciumate de peste 58 de ani. Oamenii, plaiurile și întâmplările de acolo au fost preludiul îndepărtat al unei opere nemuritoare, mica lume din care a cules primele flori, primele impresii, care i-au lăsat urme de neșters în amintire”.⁹

Tirlișuanii, hordoanii, măierenii, prislopenii, năsăudenii, bistrițenii, măgurenii și nimigenii se întrec în a-și revendica dreptul de a le ridica ici, colo, câte un mic altar de amintire

9) Cu soțul meu, 1963, c.p.l., Buc., p. 39.

și laudă aceia care, înainte de a fi devenit ai țării întregi și ai iubitorilor de miracol românesc de peste țări și mări, au fost „întii și-ntii ai noștri“, ai pământului acesta mai rodnici în înțelepciune strămoșească decît în bucate și ierburi. Și e firesc să li se înalțe aici mai multe statui decît aiurea, fiindcă nici unde umbrele lor nu stăpînesc mai viu ca la noi.

Acești copii geniali ai poporului nostru, care plîngeau în căruțele țărănești la începutul lor de drum, rupti din mirajul trecător al dimineții vîrstei, sînt astăzi purtați în carul triumfal din arena cea nouă a patriei în temelia căreia dînșii și-au zidit de vii, dăruindu-se total.

Acum, „cuibul visurilor“ sale, satul lui cel mai de sus din „drumul care vine de la Cîrlibaba, întovărășind Someșul, cînd la dreapta, cînd la stînga” — îi aduce omagiul său curat și luminos ca ochii copiilor lui.